

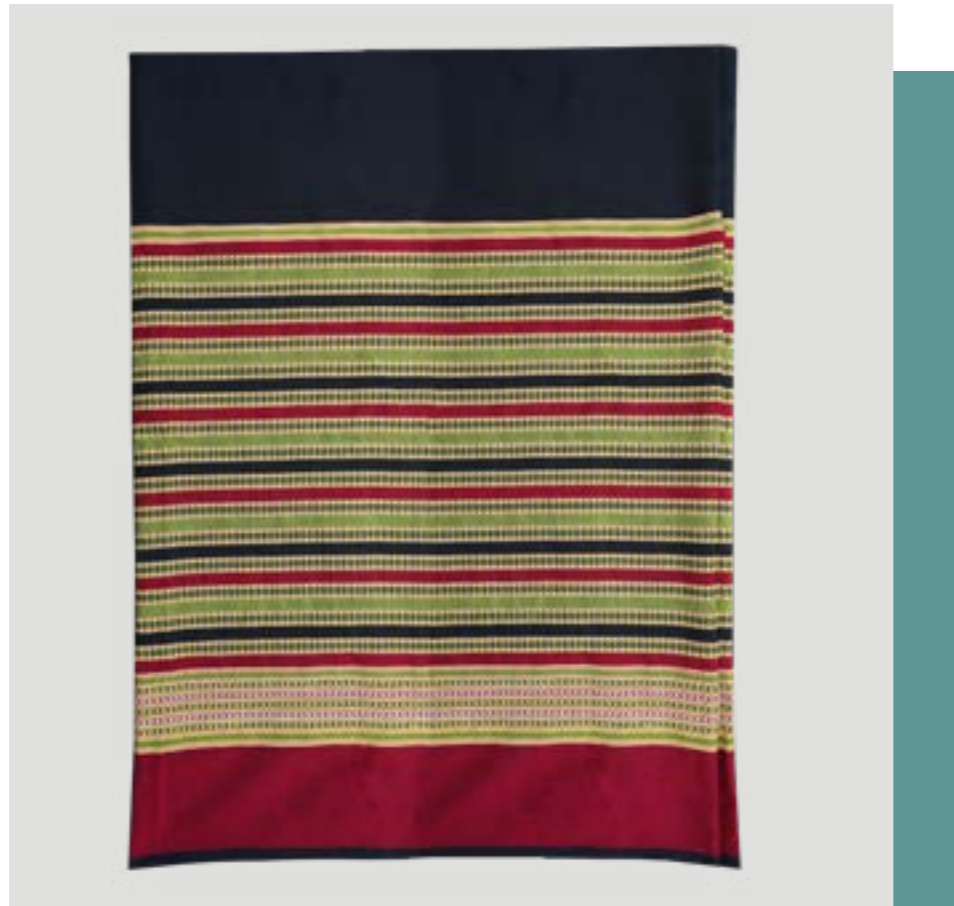

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นางคำสาด ชื่นใจ
ผ้ายกมุกไทยวน-เส้าไห้
จังหวัดสระบุรี

“ การดำรงรักษา สืบสาน การทอผ้าของชาวไทยวน เส้าไห้
ตามแบบอย่างที่บรรพบุรุษทิ้งไว้ให้เป็นมรดก เป็นเรื่องที่สำคัญมาก
บรรพบุรุษทำมาอย่างไร ลูกหลานก็ควรธำรงรักษาไว้
รากเหง้าของบรรพบุรุษจะได้ไม่สูญหาย คงอยู่ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน
และจะขอทำไปจนกว่าจะหมดแรงกาย ”

ผ้าชิ้นมุก ลายยกมุก 4 เซา

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นางคำสาด ชื่นใจ เกิดและเติบโตมาในชุมชนไทยวน อำเภอสายบุรี จังหวัดสระบุรี จึงได้เห็นบรรพบุรุษและสมาชิกในครอบครัวทอผ้าไว้ใช้เองในครัวเรือนมาโดยตลอด แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปชาวบ้านหลายครอบครัวหันไปทำงานเกษตรกรรมและรับจ้างทำงานทั่วไป จึงเป็นสาเหตุให้ผ้าทอไทยวนเกือบจะสูญหายไปจากชุมชนในขณะนั้น

นางคำสาดฝึกทอผ้ายกมุกตั้งแต่ยกมุก 1 เซา ไปจนถึง 8 เซา อีกทั้งยังฝึกการเย็บถุงย่าม เย็บตะเข็บด้วยมือแบบชาวไทยวนทุกรูปแบบ เกิดเป็นความชำนาญในการเย็บตะเข็บถุงย่ามด้วยมือ และนับเป็นผู้รู้หรือพี่นการเย็บตะเข็บถุงย่ามแบบไทยวนที่แทบจะสูญหายไปแล้วให้กลับมาเป็นที่รู้จักได้อีกครั้ง

จนเมื่อได้มีโครงการส่งเสริมการทอผ้าพื้นเมืองของชาวไทยวนในอำเภอสายบุรีให้ขึ้น เพื่อฟื้นฟูผ้าทอโบราณของชุมชน ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2549 โดยให้ช่างทอผ้าที่มีความชำนาญด้านการทอผ้าไทยวนในชุมชนเสายบุรีที่ยังคงหลงเหลืออยู่ มาถ่ายทอดองค์ความรู้และสอนเทคนิคการทอผ้าให้กับคนในชุมชน นางคำสาดจึงได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการและได้กลับมาทอผ้าอีกครั้ง หลังจากห่างหายไปเป็นเวลานาน จากที่เคยมีพื้นฐานการทอผ้าอยู่เป็นทุนเดิมเมื่อได้กลับมาทอผ้าอีกครั้ง จึงทำได้อย่างคล่องแคล่ว โดยเริ่มเรียนรู้เทคนิคการทอผ้าของไทยวนแบบต่าง ๆ อย่างจริงจัง

และด้วยความทุ่มเทในการฝึกฝนทำให้ผลงานผ้าทอฝีมือนางคำสาดเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของช่างทอผ้าทั้งในและนอกชุมชน จนทำให้ผ้ายกมุกฝีมือนางคำสาดเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันนางคำสาดยังคงสร้างสรรค์ “ผ้ายกมุก” อย่างต่อเนื่องและลงมือสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเองในทุกขั้นตอน จนถือได้ว่าเป็นหนึ่งในช่างทอผ้ายกมุกที่ยังคงอนุรักษ์ผ้าทออันเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัวของชาวไทยวนมาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงในปัจจุบัน

ผ้ายกมุก เป็นการทอผ้าที่ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาวไทยวน โดยเฉพาะในอำเภอสายบุรี จังหวัดสระบุรี ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนตั้งถิ่นฐานอยู่จำนวนมาก โดยยังคงสืบทอดวิถีชีวิตและวัฒนธรรม “การทอผ้า” ภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดและส่งต่อกันมาอย่างยาวนานนับ 200 ปี ในอดีตผ้าทอยกมุกนิยมทำเป็น “ชิ้นยกมุก” ทอด้วยลวดลายยกมุกขนาดเล็กเรียงแถวตั้งแต่ลายยกมุก 1 เซา ไปจนถึง 8 เซา นิยมเรียกตัวชิ้นนี้ว่า “ผ้ายกมุกไทยวน” นอกจากทอเป็นตัวชิ้นที่นำมาต่อกับตีนจกแล้วช่างทอไทยวนยังนิยมนำมาตัดเย็บเป็นถุงย่ามมุกสำหรับใช้ใส่สิ่งของในโอกาสต่าง ๆ ชาวไทยวนนิยมเรียกว่า “ถุงย่าม” (ถุงย่าม) ถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของชาวไทยวนสระบุรี ที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ผ้าชิ้นมุก ลายยกมุก 3 เซา

ดงมุก (ถุงย่าม) ลายยกมุก 6 เซา

ดงมุก (ถุงย่าม) ลายยกมุก 3 เซา

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

การทอผ้ายกมุกของชาวไทยวน เสาไห้ เป็นการทอด้วยวิธี “ยกลายในตัว” ด้วยการใช้เส้นยืนพิเศษ 2 ชุด เพิ่มจากเส้นยืนปกติบนที่ทอผ้า ลายมุกบนผ้าเกิดจากการใช้ตะกอยก ซึ่งด้ายยืนพิเศษชุดนี้ต่างกับการขีดและการจกตรงที่ใช้ด้ายพุ่งพิเศษ เส้นยืนพิเศษ 2 ชุด ประกอบไปด้วย ชุดที่ 1 ใช้เส้นด้ายยืนสีเดียวหรือหลายสี ทอเป็นลายขีดธรรมดา ชุดที่ 2 ใช้เส้นด้ายยืนที่เพิ่มพิเศษจากเส้นด้ายยืนธรรมดา มีสีเดียวหรือหลายสีอาจสอดแทรกด้วยเส้นไหมหรือด้ายสีต่าง ๆ ลักษณะลวดลายผ้ายกมุกเป็นลวดลายซ้ำยาวติดต่อกันเป็นเส้นริ้วหรือแถบตามทิศทางของเส้นด้ายยืน ลวดลายเรียงชิดติดกันหรือเว้นระยะห่างกันจนเต็มหน้าผ้า

นางคำสาด เป็นช่างทอที่มีทักษะฝีมือและความชำนาญด้านการทอ “ผ้ายกมุก” คนสำคัญของชุมชนเสาไห้ สามารถทอผ้ายกมุกเป็นลวดลายตามแบบโบราณได้ทุกลวดลาย โดยสามารถทอได้ตั้งแต่ 1 เซา ไปถึง 8 เซา สร้างสรรค์ลวดลายผ้ายกมุกด้วยเทคนิคการทอยกซึ่งเป็นวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอยกด้ายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้น หรือมากกว่านั้นเข้าไปในผืนผ้า ซึ่งตะกอยกที่ใช้ยกเส้นยืนจะต้องทำการเก็บตะกอยกไว้ก่อน ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่ยากและต้องผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีจึงจะสามารถทอผ้าได้สำเร็จ จึงเป็นสาเหตุให้เหลือช่างทอที่มีความสามารถน้อยรายในปัจจุบัน

นอกจากนี้ นางคำสาดยังมีความชำนาญในการเย็บตะเข็บถุงย่าม (ถุงย่าม) เครื่องใช้ที่จำเป็นอีกชิ้นหนึ่งตามแบบฉบับของชาวไทยวนโบราณ ที่มีเอกลักษณ์การเย็บหลากหลายรูปแบบ โดยผ้าที่นำมาตัดเย็บเป็นถุงย่ามนิยมใช้ผ้าทอยกมุก 6 เซา และ 8 เซา เรียกว่า “ดงมุก” เพราะมีช่วงลายที่พอเหมาะในการนำมาตัดเย็บ บริเวณหูย่ามและท้องย่ามจะปรากฏลวดลายที่สวยงามลงตัว เป็นย่ามที่ชาวไทยวนใช้กันอย่างกว้างขวางในหลายพื้นที่และถือเป็นผ้าทอที่งดงามไม่มีที่ไหนเหมือน

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ผลงานที่มีความโดดเด่นในการทอ “ผ้ายกมุก” ฝีมือนางคำสาต อยู่ที่ลวดลายยกมุกที่มีความแน่นละเอียด ด้วยการตีพิมพ์ที่มีความถี่ขนาด 42 นิ้ว มีความถี่ของพิมพ์เท่ากับ 1,260 พินหวี (1 นิ้ว เท่ากับความถี่ 30 พินหวี) ทำให้ผ้ายกมุก 8 เซา ฝีมือ นางคำสาตมีความโดดเด่นที่ลวดลายยกมุกที่มีความละเอียดจากการทอชิดต่อกันจนได้ขนาดที่เท่ากันตลอดทั้งผืนผ้า ฝีมือการทอผ้าของนางคำสาตที่ได้รับความนิยม คือ ลายยกมุกสีเขียวบนผ้าพื้นสีดำ เพื่อนำไปต่อเอาชิ้นสีขาวและสีแดง หรือต่อดีนจกตามแบบชาวไทยวน เป็นสีที่เพิ่มความงดงามและความโดดเด่นของลวดลายยิ่งขึ้น ทำให้เป็นผลงานที่ได้รับการพูดถึงมากที่สุด

นอกจากผ้ายกมุกที่มีเอกลักษณ์อันโดดเด่นแล้ว อีกหนึ่งผลงานที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับนางคำสาต คือ “ดงมุก” ที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่ออนุรักษ์รูปแบบและกรรมวิธีการทำแบบดั้งเดิมของชาวไทยวน ที่มีเอกลักษณ์ เย็บตะเข็บต่อกันด้วยเทคนิคการเย็บแบบไทยวนที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเย็บแบบปีกนก เอวยก เอวเขียด กำบี้ ตะขบ สวนดุกง เป็นต้น ผลงานทุกชิ้น ฝีมือนางคำสาตได้รับการยอมรับและชื่นชมจากนักสะสม ย่อมโบราณอย่างแพร่หลาย ซึ่งในปัจจุบันหาช่างฝีมือ ที่เย็บอย่างถูกต้องและสวยงามได้ยากยิ่ง นางคำสาต จึงถือเป็นช่างฝีมือในการเย็บย้อมคนสำคัญของอำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี

ผ้าขึ้นมุก ลายยกมุก 4 เซา ต่อดีนมุก 6 เซา

ดงมุก (ถุงย่าม) ลายยกมุก 6 เซา

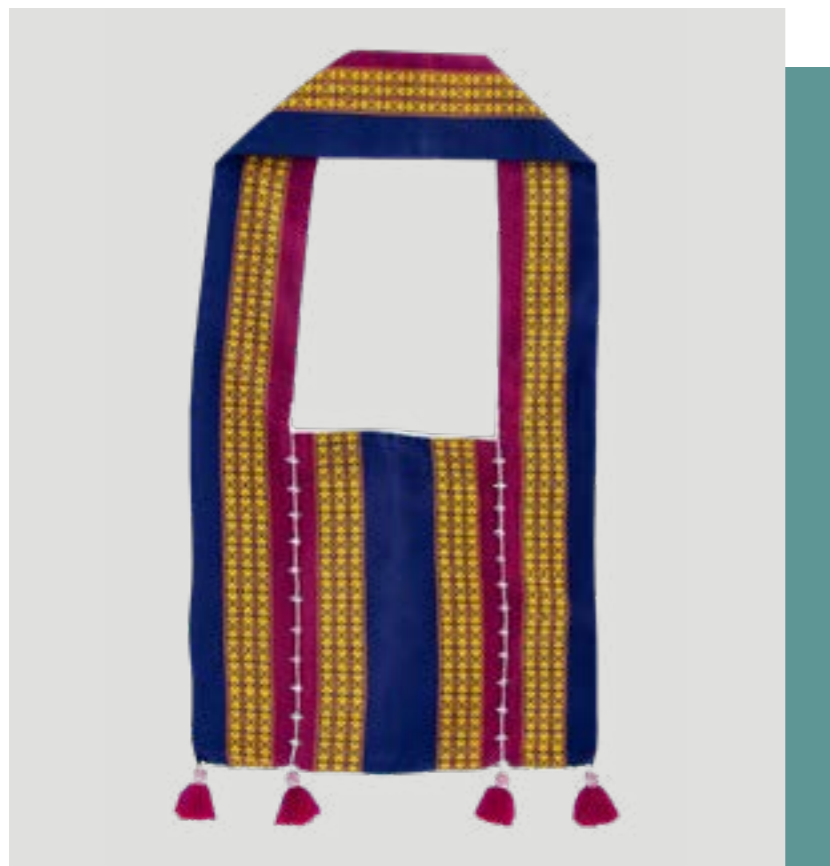

ผ้าขึ้นมุก ลายยกมุก 8 เซา

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

นางคำสาต ถือเป็นช่างผู้อนุรักษ์และสืบสานการทอ “ผ้ายกมุก” ซึ่งเป็นหนึ่งในงานหัตถกรรมผ้าทอพื้นเมืองที่สำคัญของชาวไทยวน เสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้วยความมุ่งมั่นในการสืบทอดองค์ความรู้และส่งต่อภูมิปัญญาให้แก่บุคคลที่สนใจอยู่เสมอมิได้ขาด ไม่เพียงแต่คนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกลุ่มแม่บ้านในจังหวัดต่าง ๆ ที่สนใจเรียนรู้ เพื่อให้คนเหล่านี้สามารถนำองค์ความรู้ไปประกอบเป็นอาชีพ

ด้านการพัฒนาผลงานการทอผ้าฝ้ายมือของนางคำสาต มีการพัฒนาเพียงเรื่องการจัดวางคู่สีเส้นฝ้ายให้มีสีสันตามสมัยนิยมมากขึ้น จากเดิมที่นิยมใช้สีหลัก 2 สี คือ สีเขียวและสีเหลืองเท่านั้น พัฒนามาเป็นการทอยกด้วยสีแดง สีนํ้าเงิน สีม่วง สีชมพู สีฟ้า เป็นต้น นับเป็นการพัฒนาเพื่อความสวยงาม เพิ่มความแปลกตาให้กับผืนผ้า มีความทันสมัย เข้าถึงผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมากขึ้น นับเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ช่วยอนุรักษ์ผ้าทอยกมุกภูมิปัญญาโบราณของชาวไทยวน เสาไห้ ให้คงอยู่ได้ต่อไป

ดงมุก (ดงย่าม) ลายยกมุก 6 เซา

ดงมุก (ดงย่าม) ลายยกมุก 4 เซา